

Panenská věž na Kumburku

Tomáš Šimůnek ze Sdružení pro záchranu Kumburku aktuálně pro přílohu Bradleckého listu

Kumburk a Bradlec, hradní bratři, kteří se tyčí na hřebenu táhnoucím se od Tábora k Nové Pace, mají období své slávy několik set let za sebou. Čas se zakousl do někdejších hrdých tvarů hradního zdiva a nekonečně trpělivě a pomalu maří záměry původních stavitelů. Zvrátit tento stav ve zříceninách nad Bradleckou Lhotou se snaží Sdružení pro záchranu hradu Kumburku. Jednu z jeho aktivit z uplynulých dvou let nám dnes přiblíží člen tohoto sdružení Tomáš Šimůnek.

Oprava „Panenské“ věže

Zříceniny hradu Kumburku se rozprostírají na stejnojmenném kopci, asi sedm kilometrů severně od města Jičína. Hrad založili okolo roku 1300 Markvartici. Slavnou éru pyšného sídla ukončil roku 1658 císařský inženýr František Pieroni de Galliano, kdy na základě jeho projektu byl Kumburk pobořen.

„Panenská“ věž je součástí okružní hradby a nynější druhé brány. Je vystavěna na čedičové skále, se sloupcovou odlišností, kdy část její paty sahá až do příhrádku. Vykazuje i určité prvky flankování, i když měla zřejmě jen strážní funkci. Do dnešní doby se dochovala zhruba jedna třetina původní výšky tělesa věže, navíc se její východní část v 19. století zřítla. Torzo okrouhlé věže se zhruba od poloviny směrem dolů kónicky rozšiřuje. Zbytek věže má válcovitý charakter. Ve válcové části, zhruba vprostřed, chybí část vnějšího líce. Poškození zasahuje průměrně šedesát centimetrů do hloubky. Absence lícového zdiva je v další části spíše lokální. Při stávající koruně zdiva je patrný zbytek pískovcové konzole, která ční směrem k první bráně. Směrem k vnitřnímu hradu je v horní části zbytek dochovaného pískovcového ostění. Pod tímto ostěním je patrná i kapsa po trámu, zřejmě po přístupové komunikaci. Na části paty věže, která je založena v úrovni paty zdiva okružní hradby na čedičové skále jsou patrné tři odsokoty (terásky) zužující se směrem k druhé bráně. Interiér věže je vejcíhového tvaru, nejširší část zdiva je směrem k první bráně. Ve vnitřním lici jsou patrné dvě nevelké kaverny. V horní části interiéru je torzo segmentové klenby vyzděné z obdélných pískovcových kvádrů.

Narušení pojiva klenby povětrnostními vlivy má za následek vypadávaní zdiva na přístupovou cestu. Těsně pod touto klenbou jsou dochovány kapsy po dvou trámech, které zřejmě nesly dřevěný strop v prvotní podobě věže, než byl vystavěn strop zaklenutý. V suťovém kuželu interiéru rostou náletové dřeviny. Z tohoto kuželu odpadávají kameny na přístupovou cestu. Věž je vyzděna z čedičového řádkového zdiva z lomového kamene. Převážně vnější líc zdiva vykazuje absenci drobného klínování čedičem, které vypadalo působením povětrnostních vlivů. V interiéru věže jsou patrné i nepatrné zbytky cihelných vyzdívek. Ty jsou zřejmě mladšího charakteru po přestavbě interiéru.

Narušení pojiva klenby povětrnostními vlivy má za následek vypadávaní zdiva na přístupovou cestu. Těsně pod touto klenbou jsou dochovány kapsy po dvou trámech, které zřejmě nesly dřevěný strop v prvotní podobě věže, než byl vystavěn strop zaklenutý. V suťovém kuželu interiéru rostou náletové dřeviny. Z tohoto kuželu odpadávají kameny na přístupovou cestu. Věž je vyzděna z čedičového řádkového zdiva z lomového kamene. Převážně vnější líc zdiva vykazuje absenci drobného klínování čedičem, které vypadalo působením povětrnostních vlivů. V interiéru věže jsou patrné i nepatrné zbytky cihelných vyzdívek. Ty jsou zřejmě mladšího charakteru po přestavbě interiéru.

Celé torzo vykazovalo značné množství statických poruch, které bylo nutné řešit. Po zpracování podrobné projektové dokumentace Ing. Jiřím Starým a jejím schválení místně příslušnými orgány se mohlo v roce 2006 přistoupit k opravám. Akce byla financována za příspěví z fondu Libereckého kraje a Ministerstva kultury.

Před započítím záchranných stavebních prací byl u paty věže v prostoru příhrádku a interiéru věže proveden záchranný archeologický výzkum vedený pracovníkem Muzea Českého ráje v Turnově PhDr. Janem Prosfedníkem. Při výzkumu bylo objeveno v prostoru příhrádku za druhou bránou u věže zřejmě podpůrné zdivo paty z mladšího období. Mimo značného množství úlomků keramiky byly v interiéru nalezeny částečně dochované okovy. Nález okovů potvrzuje domněnku využití spodní části věže jako vězení.

V roce 2006 bylo provedeno zpevnění skalního podloží věže dozděním její paty a částečným vyzděním podpůrného zdiva paty.

Nejprve bylo nutné celý opravovaný prostor vyčistit a odlámat narušené čedičové sloupce skály. Založení zdiva paty bylo komplikované různými výškovými rozdíly skalního masivu, navíc spodní část věže má tvar komolého

kužele. Po vyměření bylo přistoupeno k vlastní vyzdívkě s lícováním do stejného charakteru stávajícího čedičového řádkového zdiva z lomového kamene. Podpůrné zdivo paty má smíšený charakter, kde převládají druhotně použité pískovcové kvádry. Dozdívky byly provedeny dle stávajícího zdiva. Ve vyšších partiích bylo nutné použít pomocné lešení a manipulační plošiny. K rozmanitosti stavby a terénu bylo kombinováno trubkové lešení spolu s dřevěným. Manipulační plošiny a nájezdy byly postaveny z trubkového lešení a pomocné konstrukce byly postaveny z lešení dřevěného. Jeho příčné prvky byly zazdívány do opravovaného zdiva, podobně jako ve středověku, a po dokončení oprav ořezány. Opravované zdivo má torzální charakter a dosahuje cca šesti metrů výšky. Interiér věže byl vyčištěn a zvýrazněn půdorys. Pod nově vzniklým dnem zůstaly dochovány stávající kulturní vrstvy. Na těchto je položena netkaná geotextilie, na kterou je uložena vrstva jílu a vrstva zeminy, která je zatravněna. Odvodnění interiéru je zajištěno drenážní hadicí, která prostupuje zdivem do vyrobeného pískovcového chrliče ústícího do prostoru příhrádku. Nově vzniklé koruny zdiva jsou zasypány zeminou a zatravněny. Při okrajích, kde dochází k nadměrnému odplavování

zeminy, jsou vysázeny suchomilné skalničky kobercového charakteru stejného druhu nacházejícího se v lokalitě Kumburku. Tato etapa oprav byla 16. září představena návštěvníkům Kumburského svítání 2006.

Druhá etapa oprav byla provedena v roce 2007. Extrémně náročný terén kladl vysoké nároky na montáž lešení. Opravované zdivo je založeno přibližně v šesti metrech na neupravené šikmé skalní plošince. Z těchto důvodů, pro svoji variabilitnost, bylo použito trubkové lešení. Stojky byly zakládány na pevném skalním podloží v různých výškových rozdílech, z nich některé z důvodu větší stability musely být zdvojeny. Pro značné zaoblení věže nebylo možné použít podélné zavětrování lešeninové konstrukce, proto bylo použito pouze příčné zavětrování. Celá konstrukce byla kotvena na ocelové hmoždinky do tělesa věže. Lešení v interiéru bylo s vnějším lešením propojeno lešeninovou lávkou. Jediný možný přístup byl možný z parkánu. Náročnost lešení si vyžádala posouzení statikem. V nejvyšších místech dosahovala konstrukce výšky zhruba dvanácti metrů. Při opravách byly renovovány stávající odskoky (terásky). Tyto původně sloužily k lepšímu založení zdiva věže. V náročném terénu stavitel založil zdivo na nejlepším možném místě a mírnými odskoky pak dosáhl požadovaného tvaru půdorysu. V místě podélné kaverny byly odstraněny uvolněné kameny a proluka zazděna. Licové zdivo kaverny bylo do stávajícího souvisle zazděno při příznání okolního spáropisu, kdy v současné době

není k rozeznání opravované místo od okolního. V horních partiích vnějšího pláště byly odebrány uvolněné licové kameny a znovu zazděny. Pod stávající korunou zdiva byl doplněn její vnější lic tak, aby nedošlo k narušení jejího torzálního charakteru.

Těleso věže bylo v potřebných místech přespárováno a vypadané spáry doplněny drobnějšími čedičovými kameny. Při opravách vnějšího lince byl zachován hranatý

otvor po trámu dřevěné komunikace. V místech dochovaného ostění byl lic zdiva doplněn tak, aby nebylo možné pohodlně vylézt na korunu věže. V interiéru věže došlo k zazdění drobných kaveren a k lokálnímu přespárování. Torzo segmentové klenbičky bylo zbaveno nečistot a zvětřalého pojiva. Stávající pískovcové kvádríky byly hloubkově zaspárovány a maltovou směsí zajištěny proti svévolnému uvolnění. Do otvorů po trámech po původní stropní konstrukci byly

zazděny trámy obdobného rozměru. Tyto byly opatřeny patinou a ošetřeny konzervačním nátěrem. Koruna zdíva byla zatravněna. Pro místo extrémně namáhané suchem byla použita nová metoda zatravnění. Do vyzděných kamenných mělkých misek, opatřených odvodněním, byly vysazeny suchomilné rostliny shodné s biotopem Kumburku. Skalniczkami byla osazena všechna místa, která jsou namáhána srážkami. Stejným způsobem je osázeno i torzo segmentové klenbičky.

Kameny pro opravu byly odebírány z povrchu suťového kužele vedle přístupové cesty pod první bránou a ze suťového kužele na parkánu hradu. Užitekova voda byla dovážena z nedalekého bývalého lomu. Elektrická energie byla vyráběna na místě centrálou.

Zdařilost oprav musí zhodnotit návštěvník sám. V každém případě se podařilo staticky zajistit a zachránit nedílnou součást zříceniny hradu Kumburku, jakou je Panenská věž, pro budoucí generace a přispět tak k bezpečnosti tohoto hojně navštěvovaného místa mikroregionu Tábor. Stavba v této podobě je učebnicovým příkladem, kdy je možné vidět věž od první brány jako celek. Z prostoru příhradku nahlížíme do řezu tělesa s velmi dobře čitelnými dvěma stavebními etapami. Ty jsou reprezentovány zbytky trámového stropu, nad kterým je vyzděn nový, zastoupený torzem segmentové klenbičky. Shora z prostoru zbytků hranolové věže vidíme zřetelně půdorys celého objektu včetně vnitřku interiéru.

Poděkování patří všem zúčastněným. Ing. Vlastimil Krausovi, starostovi obce Syřenov; Mgr. Romanu Hedvičákovi, Mě.ú. Semily; Tomáši Kestnerovi, Národní památkový ústav;

..... Vratme se. Po levé straně klenutá, dosti vysoká chodba do jiného sklepení vedoucí. Asi po 18 schodech, které z větší části vytrhány jsou, scházelo se dolů. Dvěře 1,6 m vysoké a 1,2 m široké vedly do vlastního sklepa. Sklep ten, který jest velmi vysoký a jehož šířka 7, délka pak 8 m obnáší, dal kníže z Trauttmansdorffů r. 1840 vyčistiti. Spodek zdi klenutí nesoucích, zdi západní a východní jsou z melafyru, klenutí samo z velikých pískovců. V hoření části východní zdi bylo okno, jež přivádělo světlo do sklepa. Pod oknem tím byly dvěře, jimiž vcházelo se do sklepení pod velikou čtyřhrannou věží se nalézajícího. Dvěře ty jsou nyní zasypaný, pročež jest nám vrátiti se nahoru. Z příjemného chládku zde nás ovívajícího vycházíme opět na planinu. Tu teplo a světlo až nesnesitelné.

Sejděme nejprve ke kulaté, tak zvané „Panenské“ věži nad druhou branou zbudovaně. Věž ta měla v průměru asi 4 metry. Kamení ze zdi jest částečně vypadalé. Vnitřek věže té, dosud 8 m nad skálu u brány se vypínající, klenutím nahore je uzavřen, takže možno nám nahoru vyléztí a rozhlížeti se kolem. Otvorem v klenutí vidíme ve věži do hloubky 4 metrů. Jak se podobá, byla věž tato vězením poněvač tu není žádných dveří. Uvězněný byl spuštěn shora, odkudž mu občas sporá potrava podávána byla, nebo byl docela mořen hladem, až tu ve strašných bolestech zemřel. Proto jmenuje se věž ta též lidomornou. Kolik žalných vzdechů a výkřiků bolesti ozývalo se odtud a svědkem kolika slz byly tyto hrubé, chladné stěny! Jest tu trudno.

Nyni zbývá nám prohlédnouti si nejpěknější část hradu, čtyřhrannou velikou věž. Ta jest vystavena celá z velikých kvádrů pískovcových. Škoda, že výstavně této věže stále ubývá. Před několika lety sem uhodilo, takže celý jihozápadní roh její se zřítíl. Tím poškozena byla i část klenutí spodního sklepení na onom místě. Několik trámů chrání zmíněnou místnost před zasypaním. Průlomem dostaneme se dolů. Jsme ve sklepení nevelikém, které bylo bezpochyby rovněž žalářem...

Z článku Kumburk J. J. Fučíka z časopisu Krakonoš (14. 8. 1881, 3. ročník, číslo 15)

Ing. Jiřímu Starému, zodpovědný projektant; Ing. Jiřímu Pušovi, odborná konzultace při zatravnění korun zdíva; PhDr. Janu Prostředníkovi Dr., archeologie; Sdružení pro záchranu hradu Kumburku o.s., pomoc

pomoc při stavebních pracích.

Děkujeme i návštěvníkům za pochopení určitých omezení z důvodu bezpečnosti provozu staveniště.

Tomáš Šimůnek

Sdružení pro záchranu Kumburku

Sdružení vzniklo z iniciativy několika „nadšenců“, kterým není lhostejný osud hradu Kumburku (i jiných památek), v roce 1992 a je zaregistrováno u MV jako občanské sdružení. Náplní práce členů tohoto sdružení je péče o hrad, studium jeho historie, osvětová činnost a v neposlední řadě též ochrana přírody. Členové z vlastní iniciativy mapují a dokumentují i jiné historické památky, o svých zjištěních informují širokou veřejnost a příslušné památkové ústavy. Sdružení je otevřeno všem lidem, kterým není lhostejný osud našich památek a kteří jsou schopni a ochotni věnovat svůj volný čas péči o ně. Z počátku se činnost sdružení „omezila“ hlavně na sběr a likvidaci odpadků a kácení náletových dřevin v areálu zříceniny a jejím blízkém okolí. V této době byl totiž hrad téměř celý porostlý bujnou vegetací, která mu sice dodávala romantický nádech, ale velmi škodila dochovaným zbytkům konstrukcí zdíva a halila celou zříceninu do zeleného roucha. V této době se jedná o památku čtvrté kategorie, neboli o památku odsouzenou k zániku. Nezbytnou součástí činnosti členů se stala „obrana a ochrana“ areálu před vandaly. Jako útočiště „obráců“ hradu sloužil prostor tzv. malého sklepení. Až do úplného vyjasnění majetkových vztahů mělo sdružení svým způsobem svázané ruce. Naštěstí pro památku se místnímu kronikáři podařilo najít pádný důkaz a hrad Kumburk společně s nedalekým Bradlecem připadl roku 1999 obci Syřenov, která je jeho současným vlastníkem. V roce 2001 a 2002 se členská základna Sdružení pro záchranu hradu Kumburku rozrostla o další členy a příznivce. A protože víc rukou dokáže víc věcí, začal se areál hradu měnit takřka před očima k lepšímu. Například kácení náletových dřevin již nebyl nekonečný boj s přírodou. Na některých místech se nám podařilo nálety zcela vymýt a na jejím místě roste jen tráva a luční kvítí. Započali jsme opravu vnějšího opevnění nasucho kladenými kameny, jejímž cílem je návštěvníkovi přiblížit podobu, funkčnost a rozlohu hradu. Nasucho kladené zdívo na původní korunu sotva vystupujícího původního zdíva ji

Panenská věž na Kumburku

chrání před poškozením a zatravněná koruna před povětrnostními vlivy.

Do torza velké hradní věže byla instalována dřevěná vyhlídková plošina, podél paláce a schodiště postaveno zábradlí. Vznikla i budova technického zabezpečení, která nám poskytuje zázemí. Členové sdružení navazují a udržují kontakty s podobnými spolky po celé ČR. Jsme ochotni pomoci i jiným vlastníkům kulturních památek v kraji i mimo něj.

Roku 2004 jsme například částečně vykáceli náletové dřeviny na hradě Návarov, v popředí našeho badatelského zájmu stojí i hrad Pařez. Každoročně se věnujeme údržbě areálu zříceniny hradu Bradlece, nad kterým máme i dohled.

Již zmiňovaný rok byl pro nás také jakousi zatěžkávací zkouškou. Stanovili jsme si za cíl vrátit alespoň na chvíli na hrad středověký život. A tak se zrodila akce s názvem „Kumburské svítání 2004“, na které bylo možné spatřit skupiny historického šermu, loutkové divadlo, středověké palné zbraně a stánky s lidovými řemesly. V tomtéž roce jsme vlastním nákladem vydali pohlednici a zapojili hrad do řetězce míst s turistickou známkou. Nedovolím si opomenout naši spolupráci s Výchovnými ústavami pro mládež v Hostinném a Poklad v Bílé Třemešné. Chovanci z těchto zařízení jezdí na Kumburk několikrát do roka a vždy ochotně přiloží ruku k dílu. Jim určitě svědčí změna prostředí a my zastáváme názor, že trocha práce ještě nikoho nezabila.

Na závěr bychom chtěli poděkovat všem, kteří si někdy udělali čas a na Kumburk se vypravili. Ať už jsou to pamětníci, kteří se vrací do míst svého mládí a rádi si s námi popovídají o dobách minulých, nebo náhodní příchozí, kteří k nám zavítají při svých cestách. Každopádně všichni ti, kteří od nás odcházejí spokojeni s výsledky naší práce, jsou pro nás známkou toho, že to, co děláme, je správné. Naštěstí je takových lidí z několika tisíců návštěvníků, které ročně přivítáme, většina. Zvláštní poděkování náleží obci Syřenov, která se příkladným způsobem, v rámci svých možností nejen Kumburku, ale i zbývajícím památkám na svém území věnuje. Kdo hrad nechal postavit se dnes již asi nedozvíme, ale věřím, že to nebudeme my, kdo ho necháme zaniknout.

Tomáš Šimůnek